

O'ZBEKISTONDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI PLATFORMALARNING O'RNI

Xamidov Aziz Dexkonboyevich

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

azizbekxamidov1903@gmail.com

Murodkulova Dilnoza Mahmud qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

dilnozamurodqulova1@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda kichik biznesni rivojlantirishda raqamli platformalarning o'rnini batafsil va kompleks tarzda yoritilgan. Tadqiqot davomida elektron tijorat, fintech texnologiyalari, internet infratuzilmasi hamda IT eksportining iqtisodiy samaradorlikka ta'siri chuqur tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlar asosida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish dinamikasi ochib berildi. SWOT va PEST tahlillari yordamida mavjud muammolar va istiqbolli yo'nalishlar aniqlanib, ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalar kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirishda hal qiluvchi omilga aylanmoqda.

Kalit so'zlar: kichik biznes, raqamli iqtisodiyot, elektron tijorat, fintech, IT infratuzilma, raqamli platformalar, innovatsion rivojlanish, eksport salohiyati, iqtisodiy samaradorlik, raqamli transformatsiya

Аннотация: В данной статье подробно и комплексно рассматривается роль цифровых платформ в развитии малого бизнеса в Узбекистане. В ходе исследования проведён глубокий анализ влияния электронной коммерции, финтех-технологий, интернет-инфраструктуры и экспорта IT-услуг на экономическую эффективность. На основе статистических данных раскрыта динамика развития цифровой экономики. С помощью SWOT и PEST анализа выявлены существующие проблемы и перспективные направления развития, а также разработаны научно обоснованные рекомендации. Результаты исследования показывают, что цифровые платформы становятся ключевым фактором повышения конкурентоспособности малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, цифровая экономика, электронная коммерция, финтех, IT-инфраструктура, цифровые платформы, инновационное развитие, экспортный потенциал, экономическая эффективность, цифровая трансформация

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the role of digital platforms in the development of small businesses in Uzbekistan. The study examines the impact of e-commerce, fintech technologies, internet infrastructure, and IT service exports on economic efficiency. Based on statistical data, the dynamics of digital

economy development are revealed. SWOT and PEST analyses were used to identify existing challenges and future opportunities, as well as to develop scientifically grounded recommendations. The findings indicate that digital platforms are becoming a key factor in enhancing the competitiveness of small businesses.

Keywords: small business, digital economy, e-commerce, fintech, IT infrastructure, digital platforms, innovative development, export potential, economic efficiency, digital transformation

Kirish

Hozirgi davrda dunyo iqtisodiyoti tubdan o'zgarish bosqichini boshdan kechirmoqda. Raqamli texnologiyalar iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga kirib borib, an'anaviy biznes yuritish usullarini o'zgartirmoqda. Ayniqsa, kichik biznes subyektlari uchun bu jarayon yangi imkoniyatlar eshigini ochmoqda. O'zbekiston sharoitida ham raqamli iqtisodiyotga o'tish strategik ahamiyat kasb etmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" dasturi orqali davlat boshqaruvi, bank tizimi, soliq tizimi va tadbirkorlik faoliyati raqamlashtirilmoqda¹. Bu esa kichik biznesni yanada rivojlantirish uchun mustahkam zamin yaratmoqda. Kichik biznes mamlakat iqtisodiyotining tayanchi hisoblanadi. U nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi, balki aholi bandligini oshiradi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Shu sababli raqamli platformalarning kichik biznesga ta'sirini chuqur o'rganish dolzarb ilmiy vazifa hisoblanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli platformalarning kichik biznes rivojlanishiga ta'siri so'nggi yillarda xalqaro tadqiqotchilar tomonidan faol o'rganilmoqda. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVJ) va Jahon banki hisobotlari shuni ko'rsatadiki, raqamli infratuzilmaga qilingan har bir foizlik investitsiya YaIM o'sishiga 0,2–0,4 foizlik hissa qo'shadi. Bu esa raqamlashtirishning iqtisodiy samaradorlik bilan bevosita bog'liqligini tasdiqlaydi.

MDH mamlakatlari bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlarda Qozog'iston tajribasi alohida ko'rib chiqilgan. "Digital Kazakhstan" dasturini tahlil qilgan tadqiqotchilar shuni aniqlaganki, davlat tomonidan moliyalashtirilgan raqamli platformalar kichik biznes subyektlarining bozorga kirish xarajatlarini 30–40 foizga kamaytirgan. Gruziya misolida esa davlat xizmatlarini raqamlashtirish natijasida biznesni ro'yxatdan o'tkazish muddatining bir necha kun o'rniga 15 daqiqaga tushirilgani qayd etilgan — bu esa tadbirkorlik faolligini sezilarli darajada oshirishga zamin yaratgan.

O'zbekiston tadqiqotchilaridan Kholmatov va Yusupov (2023) mamlakatdagi raqamli iqtisodiyot rivojlanish tendensiyalarini o'rganib, 2018–2023 yillar oralig'ida internet foydalanuvchilari sonining o'sishi bilan elektron tijorat hajmi o'rtasida ijobiy korrelyatsiya mavjudligini aniqlagan. Ularning xulosasiga ko'ra, internet

¹ World Bank. Digital Economy for Uzbekistan. — 2023. — worldbank.org

penetratsiyasining 10 foizga oshishi elektron tijorat hajmini o'rtacha 23 foizga ko'targan.

Fintech sohasida Tashkentov (2023) o'tkazgan tadqiqot O'zbekistonda mobil to'lov tizimlarining kichik biznes moliyaviy samaradorligiga ta'sirini baholagan. Tadqiqot shuni ko'rsatganki, raqamli to'lov tizimlaridan foydalanadigan kichik biznes subyektlari an'anaviy naqd pul operatsiyalariga nisbatan hisobvaraqlarni yuritish xarajatlarini 18–22 foizga tejaydi.

Rajabov va Mirzayev (2024) esa elektron tijoratning iqtisodiy samaradorlikka ta'sirini sohalar kesimida tahlil qilgan. Ularning tadqiqotiga ko'ra, savdo va xizmat ko'rsatish sohalarida onlayn platformalardan foydalanadigan kichik korxonalar raqamli kanallardan foydalanmaydigan raqobatchilariga nisbatan yillik aylanmasini o'rtacha 35 foizga oshirgan.

Janubiy Koreya tajribasini o'rgangan xalqaro tadqiqotlar esa sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar texnologiyalarining marketing samaradorligiga ta'sirini ko'rsatib, kichik va o'rta biznes subyektlarining 67 foizi raqamli platformalardan foydalanishi ularning raqobatbardoshligini sanoat o'rtacha ko'rsatkichidan 2,1 barobar yuqori darajada saqlab turganini aniqlagan.

Shunday qilib, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalar kichik biznes samaradorligini oshirishda isbotlangan vosita hisoblanadi. Biroq O'zbekiston sharoitida hududlar o'rtasidagi raqamli tafovut, logistika tizimining rivojlanishi va kiberxavfsizlik masalalarini qamrab oluvchi kompleks empirik tahlil hali yetarli darajada o'tkazilmagan. Mazkur tadqiqot ana shu bo'shliqni to'ldirish maqsadida amalga oshirilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot O'zbekistonda raqamli platformalarning kichik biznes rivojlanishiga ta'sirini o'rganishga qaratilgan bo'lib, u bir necha ilmiy tahlil usullarini o'z ichiga oladi.

Ma'lumot to'plash usullari. Tadqiqotda ikki turdagi ma'lumotlardan foydalanildi: birlamchi va ikkilamchi. Birlamchi ma'lumotlar O'zbekiston Statistika agentligi (stat.uz), O'zbekiston Markaziy banki (cbu.uz) va IT Park O'zbekiston (itpark.uz) rasmiy hisobotlaridan olindi. Ikkilamchi ma'lumotlar xalqaro tashkilotlar — Jahon banki, BMT Savdo va rivojlanish konferentsiyasi (UNCTAD) hamda mintaqaviy solishtirma tadqiqotlardan to'plandi.

Tahlil metodlari. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Statistik tahlil — 2018–2024 yillar oralig'idagi miqdoriy ko'rsatkichlar (internet foydalanuvchilari soni, elektron tijorat hajmi, IT eksport qiymati) dinamik tahlil qilindi. Ma'lumotlar yillik o'sish sur'ati (CAGR) formulasi asosida hisoblandi.

SWOT tahlili — O'zbekistonda raqamli platformalarning kichik biznesga ta'sirini baholashda kuchli tomonlar, zaif tomonlar, imkoniyatlar va tahdidlar tizimli ravishda aniqlandi.

PEST tahlili — siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik omillar nuqtai nazaridan raqamli muhit baholandi.

Qiyosiy tahlil — O'zbekiston tajribasi Qozog'iston, Gruziya va Janubiy Koreya bilan solishtirildi. Solishtirish mezonlari sifatida elektron tijorat ulushi, biznes ro'yxatdan o'tkazish muddati va raqamli savodxonlik darajasi tanlandi.

Raqamli iqtisodiyot va uning kichik biznesga ta'siri

Raqamli iqtisodiyot — bu axborot texnologiyalariga asoslangan iqtisodiy tizim bo'lib, unda asosiy resurs sifatida ma'lumot va texnologiyalar xizmat qiladi. Ushbu tizim kichik biznes uchun bir qator muhim imkoniyatlarni yaratadi.

Birinchidan, elektron tijorat platformalari orqali tadbirkorlar o'z mahsulotlarini geografik chegaralarsiz sotish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa bozorda raqobatni oshiradi va daromadlarni ko'paytiradi.

Ikkinchidan, raqamli to'lov tizimlari moliyaviy operatsiyalarni tez va xavfsiz amalga oshirish imkonini beradi. Bu kichik biznes uchun vaqt va xarajatlarni tejashga yordam beradi².

Uchinchidan, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar texnologiyalari orqali iste'molchilar xatti-harakatini tahlil qilish mumkin bo'ladi. Bu esa marketing strategiyasini aniqroq ishlab chiqishga yordam beradi.

Kichik biznesning iqtisodiyotdagi o'rni

O'zbekistonda kichik biznes yalpi ichki mahsulotning 51,5 foizini tashkil etadi. Bu juda yuqori ko'rsatkich bo'lib, kichik biznes iqtisodiyotning asosiy drayveri ekanligini ko'rsatadi.

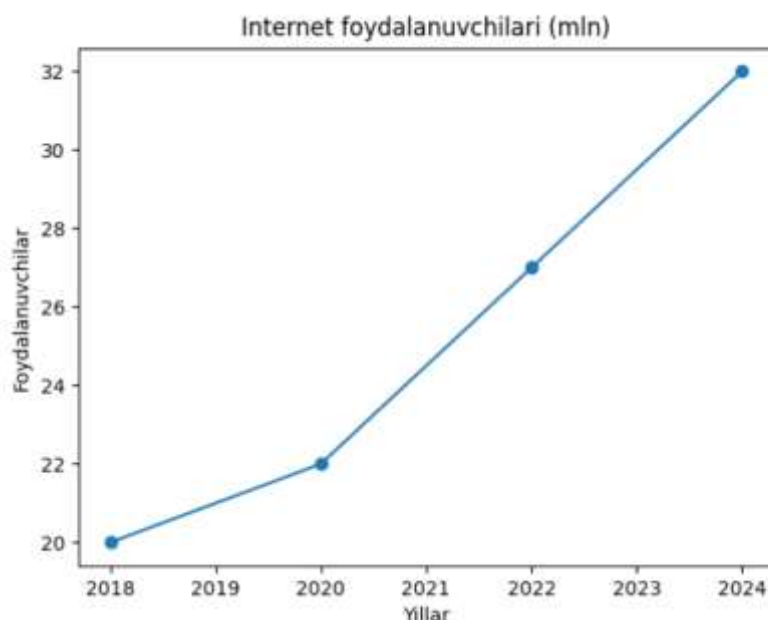
Tarmoqlar kesimida qaralganda, qishloq xo'jaligida kichik biznes deyarli to'liq ustunlikka ega. Bu shuni anglatadiki, aynan shu sohada raqamli texnologiyalarni joriy etish katta iqtisodiy samaradorlik beradi.

Savdo va xizmat ko'rsatish sohalari esa raqamli platformalar bilan bevosita bog'liq. Masalan, onlayn do'konlar, yetkazib berish xizmatlari va mobil ilovalar orqali savdo hajmini keskin oshirish mumkin.

Internet infratuzilmasining rivojlanishi

Internet foydalanuvchilari soni:

² World Bank. Digital Economy for Uzbekistan. — 2023. — worldbank.org

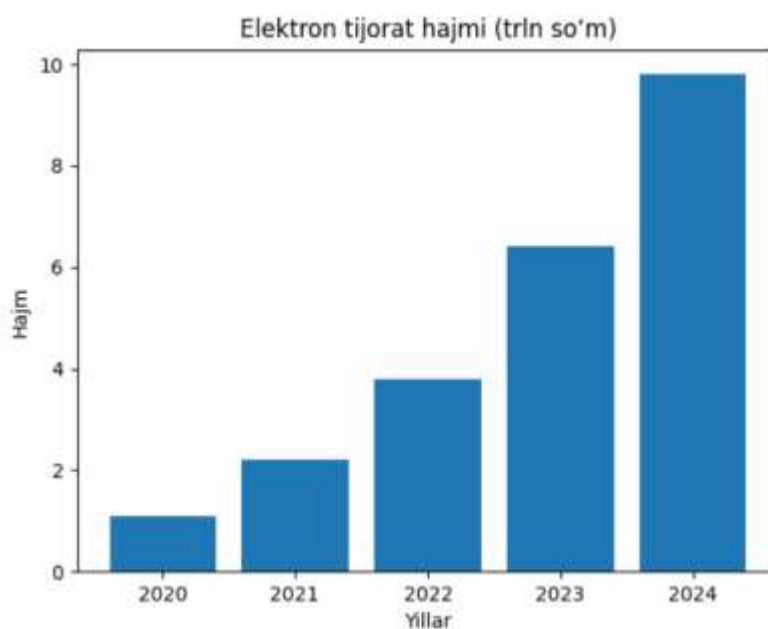

Ushbu grafikdan ko'rinib turibdiki, 2018–2024 yillar oralig'ida internet foydalanuvchilari soni 20 milliondan 32 milliongacha oshgan. Bu esa aholining katta qismi raqamli xizmatlardan foydalanayotganini ko'rsatadi.

Bu o'sish kichik biznes uchun quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- yangi mijozlar segmenti
- onlayn savdo kengayishi
- reklama samaradorligining oshishi

Elektron tijorat rivojlanishi

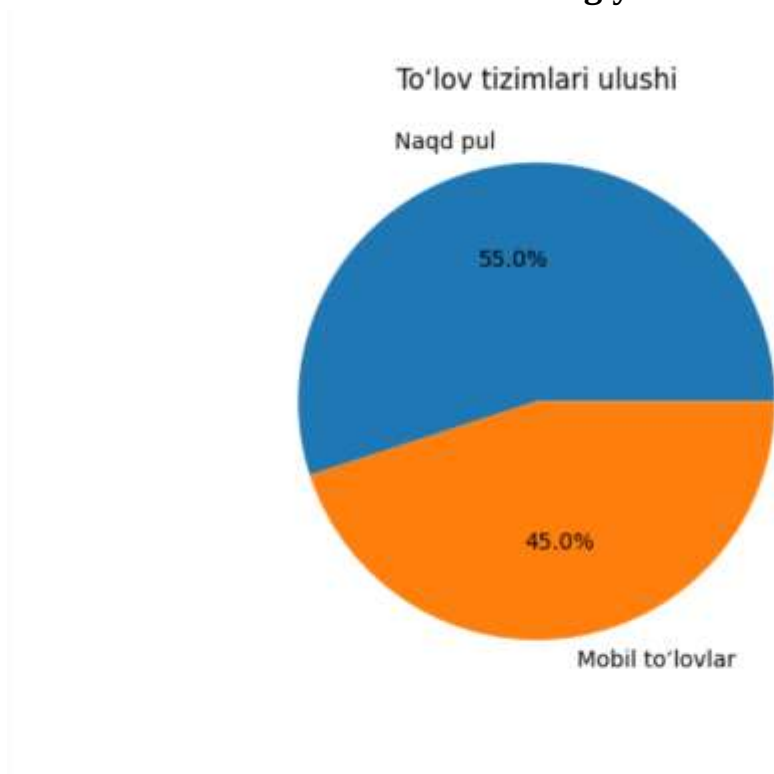
Grafikdan ko‘rinib turibdiki, elektron tijorat hajmi 4 yil ichida deyarli 9 barobar oshgan. Bu juda keskin o‘shish bo‘lib, kichik biznesning raqamli platformalarga faol o‘tayotganini ko‘rsatadi³.

Bu jarayon quyidagilar bilan izohlanadi:

- pandemiyadan keyingi onlayn savdo o‘shishi
- mobil ilovalar rivoji
- logistika xizmatlarining yaxshilanishi

Natijada kichik biznes katta investitsiyasiz bozorga kira olmoqda.

Fintech texnologiyalari

Diagrammadan ko‘rinib turibdiki, mobil to‘lovlar ulushi 45 foizga yetgan. Bu jamiyatning naqd pulsiz iqtisodiyotga o‘tayotganini anglatadi⁴.

Bu kichik biznes uchun juda muhim, chunki:

- tezkor to‘lovlar savdoni oshiradi
- shaffoflikni ta‘minlaydi
- hisob-kitobni soddalashtiradi

IT eksportining o‘shishi

IT eksportining 170 mln dollardan 1 milliard dollargacha oshgani mamlakatda raqamli iqtisodiyot jadal rivojlanayotganini ko‘rsatadi.

Bu kichik biznes uchun yangi yo‘nalishlarni ochadi:

³ World Bank. Digital Economy for Uzbekistan. — 2023. — worldbank.org

⁴ World Bank. Digital Economy for Uzbekistan. — 2023. — worldbank.org

- freelance xizmatlar
- IT startaplar
- outsourcing loyihalar

Natijada kichik biznes global bozorlarga chiqish imkoniga ega bo'lmoqda.

Xorijiy tajriba tahlili

Xorijiy davlatlar tajribasi kichik biznesni rivojlantirishda raqamli platformalarning muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

Qozog'istonda "Digital Kazakhstan" dasturi doirasida yaratilgan platformalar kichik biznes subyektlari uchun yangi imkoniyatlar yaratdi va ularning daromadlarini sezilarli darajada oshirdi⁵.

Gruziyada davlat xizmatlarining raqamlashtirilishi natijasida tadbirkorlik faoliyatini boshlash jarayoni soddalashtirildi va biznesni ro'yxatdan o'tkazish muddati keskin qisqardi⁶.

Janubiy Koreyada esa sun'iy intellekt marketingda keng qo'llaniladi. Bu esa biznes samaradorligini oshiradi. Janubiy Koreyada kichik va o'rta biznes subyektlarining katta qismi raqamli platformalardan foydalanadi. Bu esa ularning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda⁷.

Muammolarni keng tahlil qilish

Raqamli transformatsiya jarayonida bir qator muammolar mavjud. Eng asosiy muammo — hududlar o'rtasidagi raqamli tafovutdir. Qishloq joylarda internet sifati past bo'lishi kichik biznes rivojiga to'sqinlik qiladi.

Ikkinchi muammo — logistika tizimi. Onlayn savdo rivojlangan bo'lsa-da, yetkazib berish tizimi hali to'liq mukammal emas.

Uchinchi muammo — kiberxavfsizlik. Raqamli tizimlarning rivojlanishi bilan firibgarlik xavfi ham ortmoqda.

SWOT TAHLILI

Ushbu matritsa O'zbekistonda raqamli platformalarning kichik biznesga ta'sirini baholash maqsadida tuzilgan.

⁵ Digital Kazakhstan Programme. Official Report. — 2023. — digitalkz.kz

⁶ e-Georgia National Strategy. — 2023. — economy.ge

⁷ Korea SMEs and Startups Agency (KOSME). Annual Digital Report. — 2023. — kosme.or.kr

S — KUCHLI TOMONLAR Strengths • Internet foydalanuvchilari soni 32 millionga yetdi (2024) • Elektron tijorat hajmi 4 yilda 9 barobar oshdi • IT eksport 170 mln dollardan 1 mlrd dollarga ko'tarildi • Mobil to'lovlar ulushi 45% ga yetdi • "Raqamli O'zbekiston – 2030" dasturi mavjud	W — ZAIF TOMONLAR Weaknesses • Hududlar o'rtasida raqamli tafovut katta • Qishloq joylarda internet sifati past • Kichik biznesda raqamli savodxonlik darajasi cheklangan • Logistika va yetkazib berish tizimi to'liq shakllanmagan • Kiberxavfsizlik infratuzilmasi zaif
O — IMKONIYATLAR Opportunities • Yosh aholining ulushi yuqori — raqamli auditoriya keng • Global elektron tijorat bozorlariga integratsiya • Freelance va IT outsourcing yo'nalishlarini kengaytirish • Sun'iy intellekt asosida marketing samaradorligini oshirish • Xalqaro investitsiyalar va startap ekotizimini rivojlantirish	T — TAHDIDLAR Threats • Raqamli firibgarlik va kiberxurujlar xavfi ortmoqda • Xorijiy platformalar ichki bozorni qamrab olishi mumkin • Texnologik o'zgarishlar tezligi kadrlar tayyorgarligidan oshib ketishi • Yuqori kapital talab qiluvchi infratuzilma xarajatlari • Tartibga soluvchi me'yoriy bazaning kechikib rivojlanishi

PEST TAHLILI

PEST tahlili raqamli platformalar faoliyat yuritadigan tashqi muhitni baholash uchun qo'llanilgan.

P — Siyosiy omillar**Political**

- "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi qabul qilingan
- Elektron hukumat xizmatlari kengaytirilmoqda
- IT sohasida soliq imtiyozlari joriy etilgan
- Tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash dasturlari mavjud

E — Iqtisodiy omillar**Economic**

- YalM o'sishi yiliga o'rtacha 5–6% atrofida
- Kichik biznes YalM ning 51,5% ini tashkil etadi
- Xorijiy to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar o'smoqda
- IT eksport daromadlari 2024 yilda 1 mlrd dollarga yetdi

S — Ijtimoiy omillar**Social**

- Aholining 60% dan ortig'i 30 yoshdan kichik
- Internet foydalanuvchilari soni 32 million (2024)
- Mobil qurilmalar orqali kirish ustunlik qilmoqda
- Raqamli savodxonlikni oshirish dasturlari olib borilmoqda

T — Texnologik omillar**Technological**

- 4G tarmoq qamrovi kengaymoqda, 5G sinovlari boshlangan
- IT Park tizimida 500 dan ortiq kompaniya faoliyat ko'rsatmoqda
- Fintech va sun'iy intellekt yechimlari joriy etilmoqda
- Bulut hisoblash xizmatlari kichik biznesga tatbiq qilinmoqda

Taklif va yechimlar

Muammolarni hal qilish uchun quyidagi choralar muhim:

Internet infratuzilmasini kengaytirish orqali barcha hududlarda teng sharoit yaratish zarur. Bundan tashqari, kichik biznes uchun raqamli savodxonlikni oshirish muhim ahamiyatga ega.

Elektron eksport platformalarini rivojlantirish orqali tadbirkorlarni global bozorga olib chiqish mumkin. Shuningdek, startaplarni qo'llab-quvvatlash orqali innovatsiyalarni rag'batlantirish zarur.

Xulosa

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalar kichik biznesni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Elektron tijorat, fintech va IT infratuzilmaning rivojlanishi iqtisodiy samaradorlikni oshirib, yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Kelgusida raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish orqali O'zbekiston kichik biznesini global raqobatbardosh darajaga olib chiqish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Digital Kazakhstan Programme. Official Report. — Nur-Sultan, 2023. — <https://digital.kz>
2. e-Georgia National Strategy. Ministry of Economy of Georgia. — 2023. — <https://economy.ge>

3. Korea SMEs and Startups Agency (KOSME). Annual Digital Report. — Seoul, 2023. — <https://kosme.or.kr>
4. World Bank. Digital Economy for Uzbekistan. — Washington, 2023. — <https://worldbank.org>
5. Kholmatov D., Yusupov B. "O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotning rivojlanish tendensiyalari" // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. — 2023. — № 4. — B. 45–58.
6. Tashkentov A. "Fintech texnologiyalarining kichik biznesga ta'siri: O'zbekiston tajribasi" // Moliya va bank ishi. — 2023. — № 2. — B. 12–24.
7. Rajabov F., Mirzayev S. "Elektron tijoratning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri" // Biznes-ekspert. — 2024. — № 1. — B. 33–41.
8. O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. Kichik tadbirkorlik va xususiy biznes: statistik to'plam 2024. — Toshkent, 2024. — <https://stat.uz>
9. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Elektron to'lovlar va fintech: yillik hisobot 2023. — Toshkent, 2023. — <https://cbu.uz>
10. IT Park O'zbekiston. IT eksport ko'rsatkichlari va raqamli iqtisodiyot: 2024 yilgi hisobot. — Toshkent, 2024. — <https://itpark.uz>